

STAD LIMBURG

PROJECTNOTA ATELIER LIMBURG EUROPA

STAD LIMBURG

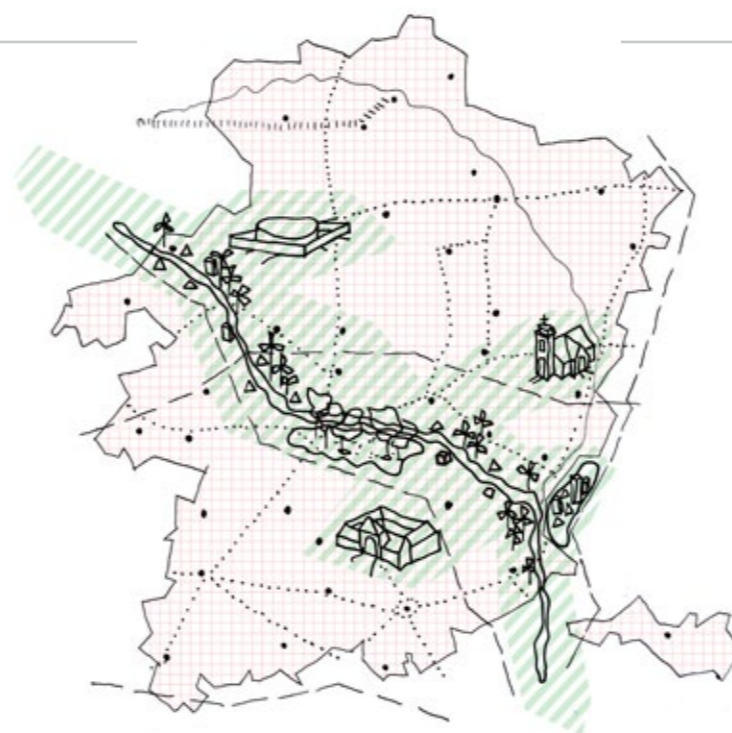
PROJECTNOTA ATELIER LIMBURG EUROPA

VOORWOORD

Deze projectnota toont de ambitie van Limburg. De aangekondigde sluiting van Ford Genk vormt de aanleiding om op een andere manier na te denken over ruimtelijke ontwikkeling. 44 steden en gemeenten vormen samen Stad Limburg. Samenwerking en gemeenschapsvorming zijn de fundamentele principes. De concrete ontwerputdagingen worden in het komende werkjaar verkend in een ontwerpend onderzoek. De projectnota nodigt iedereen uit om een bijdrage te leveren. Generieke krachttermen en voorbeeldprojecten worden best achterwege gelaten. Innovatieve ontwerp kennis ontstaat vooral via constructief overleg.

Architectuurwijzer, oktober 2013

**PROJECTEN
VORMEN DE
ELEMENTAIRE
DEELTJES
VAN EEN STERKE
LEEFOMGEVING.**

**RUIMTEREGIE
IS HET
CEMENT.**

**DE TOEKOMST LIGT
IN EEN VERZAMELING
RUIMTELIJKE
PROJECTEN DIE
GEEN ORDENING
VERDRAGEN.**

Met de aangekondigde sluiting van Ford Genk verliest de provincie Limburg het sluitstuk in haar belangrijkste waardeketen. In een mum van tijd werd een ministeriële werkgroep opgezet met de opdracht een strategisch actieplan uit te werken. De basisidee van het actieplan ligt in het versnellen, versterken en ontwikkelen – samengevat in de formule V²O. Een brede consultatie leverde niet minder dan 800 projectfiches op. Na strenge selectie en onderhandeling kwam de werkgroep tot een twintigtal projecten, waaronder een IKEA in Hasselt, het kenniscentrum Energyville in Genk, een nieuwe gevangenis in Leopoldsburg en het recreatiegebied Ter Hills in Maasmechelen. Daarbij had men vooral oog voor werkgelegenheid en economisch herstel.

De impact van de reeks projecten op de Limburgse leefomgeving is bijzonder groot. Het gaat stuk voor stuk om ruimtelijke ontwikkelingen die niet alleen een grote ecologische voetafdruk hebben, maar die ook een directe belasting vormen op de omliggende verkeersinfrastructuur, openbaar vervoer, huisvesting, ... Van het ambitieuze 'Strategisch Plan voor Limburg in het Kwadraat' (SALK) had men mogen verwachten dat het een formule naar voren schuift die richting geeft aan de ruimtelijke relance van Limburg. Maar het ruimtelijke aspect van SALK beperkt zich voornamelijk tot de ontsluiting van de provincie en van bedrijventerreinen.

... NAAR STAD LIMBURG

De Limburgse gouverneur Herman Reynders had als lid van de ministeriële werkgroep nochtans een gouden idee in handen. Tijdens de eerste Staten-Generaal van de Limburgse Architectuur (november 2012) deed de gouverneur een oproep om de 44 steden en gemeenten te laten opgaan in 'Stad Limburg'. Het idee is even eenvoudig als briljant: het biedt een denkraam waarbinnen alle ontwikkelingsprojecten - inclusief IKEA, Energyville, gevangenis en Ter Hills - in één verband samengebracht worden. Stad Limburg vormt een praktische formule waarmee de ruimtelijke effecten van de individuele SALK-projecten afgewogen worden binnen het algemene verlangen naar een sterke leefomgeving.

Tegelijk beantwoordt Stad Limburg aan het principiële luik van SALK. Een overmatige focus op de kortetermijntargets verdringt doorgaans de principes die aan de grondslag ervan liggen. Waar het SALK in de eerste plaats om draait is het stimuleren van interregionale samenwerking en gemeenschapsvorming. Economisch herstel is immers ondenkbaar in een context waar ieder op zichzelf terugplooit. Stad Limburg vormt allerminst een blauwdruk voor verstedelijking, maar bekijkt ruimtelijke ontwikkeling op lange termijn. En dat binnen de ambitie van SALK. Welk ander ruimtelijk model dan een stad is denkbaar om de twee fundamentele principes - samenwerking en gemeenschapsvorming - te activeren in Limburg?

**RUIMTEREGIE
VERSCHERPT HET
AMBITIENIVEAU EN
PAKT UITDAGINGEN
SAMEN AAN.**

SALK visie & doelstellingen

“De Limburgse 6-hoek”: bouwstenen voor een sterker economisch weefsel

PRODUCTIEVE STAD

Het denken en handelen in termen van een Stad Limburg spoort met het toenemende belang van de stedelijke ruimte in tijden van de-industrialisatie. Generaties lang werd het leven in de stad bepaald door de noden, het ritme en de sociale organisatievorm van de fabriek. Vandaag liggen de kaarten anders. Productiviteit beperkt zich niet langer tot de hoge muren van de fabriek, maar overspoelt het stedelijke leven. De stad vormt het knooppunt in de activiteiten die bedrijven en personen dagelijks ontplooiën. Het vestigingsklimaat en de levenskwaliteit van een stad is doorslaggevend voor het vasthouden én verrijken van deze activiteiten. Concentratie, nabijheid en participatie zijn hierbij belangrijke factoren.

Ontsluiting en verbinding - de directe ruimtelijke speerpunten van SALK - sluiten eerder aan op het oude paradigma van de industriële stad. Het verbinden van attractiepolen is vandaag een belangrijk element, maar ook niet meer dan dat. Hetzelfde geldt voor de ontsluiting van Limburg met snelle verbindingen naar Nederland, met o.a. de Noord-Zuidverbinding (vandaag vastgelopen in Houthalen) en het Spartacusplan. De vraag is waarvoor de interventies in de verkeersinfrastructuur bedoeld zijn: een snelle doortocht naar een productiecentrum buiten de provincie of een interne samenhang als solide basis voor interregionale samenwerking?

STAD LIMBURG BENUT ÉN VERRIJKT DE DAGELIJKSE ACTIVITEITEN VAN PERSONEN EN BEDRIJVEN.

An aerial photograph of a residential area. In the foreground, there are several rows of red-roofed houses. A large, modern building with a glass facade is visible in the middle ground. In the background, a tall, dark tower stands against a sky with some clouds. The overall scene is a mix of urban and natural elements.

Van de fabriek naar de straat.

Stad Limburg vormt de sleutel om de dagelijkse transacties te 'versnellen, versterken en ontwikkelen'. Het uitgangspunt hierbij is: wat de fabriek was voor de arbeiders, is het netwerk van 44 steden en gemeenten voor de Limburgers. Het stedelijk gebied is vandaag het ruimtelijke kader waarbinnen men contacten kan leggen, ideeën uitwisselen en projecten opzetten.

Een dergelijk beeld van een 'productieve stad' mag niet op zich genomen worden. De Limburgse mijngeschiedenis toont als geen ander hoe de fabriek meer dan alleen welvaart opleverde. In en rond de fabriek ontstonden ook rijke gemeenschappen van mensen die lief en leed met elkaar deelden in uiteenlopende activiteiten zoals erediensten, voetbal, buurtverenigingen, ...

Behalve welvaart en gemeenschappen produceerde de fabriek tenslotte ook conflict. De fabriek is dé plaats bij uitstek waar sociale strijd in alle hevigheid uitgevochten werd. Nu de centrale functie van fabrieken verdwijnt, blijkt de straat het toneel voor verontwaardiging. Protestbewegingen eisen de straat op. Zinloos geweld manifesteert zijn agressie op straat.

Hoe dan ook: als we vandaag spreken over productieve steden moeten we altijd de vraag stellen: wat produceert de productieve stad? En wie? Of, als we vandaag spreken over bloeiende landschappen: wat bloeit er in het landschap? En in dezelfde beeldspraak: wie zaait en maait? De termen mogen geen eufemisme vormen voor een eenzijdige kijk op het stedelijk gebeuren.

Net als in de fabriek kent ook het stedelijk gebeuren drie facetten die onderling onontwarbaar zijn. De onderlinge relaties en kortsluitingen zijn de bron van stedelijke dynamiek. Haal de drie elementen uit elkaar en je krijgt vicieuze cirkels: een productief proces zonder vraag, een gemeenschap waar ieder op zichzelf terugplooit en een conflict dat onttaardt in zinloos geweld.

Lees: Michael Hardt en Antonio Negri, *Commonwealth*, Belknap Press 2009

A = A

Stad Limburg plaatst een grondgebied met ongeveer 850.000 inwoners op hetzelfde niveau als Stad Antwerpen. De inzet van de schaa sprong ligt echter niet in het ontketenen van een concurrentieslag. In dat geval wordt dwangmatig gezocht naar een kwantitatief verschil op hitlijsten (wie is de grootste, wie haalt de beste omzet, ...). Waar het om draait is dat Stad Limburg een eigen plek op de kaart claimt. Doorslaggevend hierbij zijn niet kwantitatieve verschillen, maar kwalitatieve verschillen. Al is het woord 'verschil' in deze context een misleidend woord, omdat een kwaliteit in principe autoreferentieel is. Een kwaliteit wordt herkend zonder afweging en zonder externe bevestiging.

Zo wordt de onmiskenbare kwaliteit van Antwerpen steevast vanuit de stad zelf gedefinieerd: de haven, de Schelde, de straten om in te verdwalen, de trots van de inwoners, de Werf van de Eeuw, het Museum aan de Stroom, ... Alles en iedereen draagt het logo van de stralende A. Bij het bepalen van een kwaliteit verdwijnt complexiteit en contradictie. Zo verdwijnt voor een leek het onderscheid tussen 't Stad en de Provincie Antwerpen. En, zelfs een niet-aangelegde rivierkade krijgt de titel 'schoonste parkeervlakte'. Op dezelfde manier is ook een verwijzing naar de buitenwereld niet aan de orde. Geen mens haalt zich in het hoofd om de waarde van Antwerpen af te meten aan het grensverkeer met Nederland.

GRENS- OVERSCHRIJDENDE DYNAMIEK BEGINT MET EEN EIGEN WAARDE.

EIGEN WAARDE EERST

Het contrast met Limburg is groot. De relatie van de 44 steden en gemeenten met de provincie is allesbehalve eenduidig. Het Limburggevoel mag voor de buitenwereld onbreekbaar lijken, intern is men er als de kippen bij om zich te distantiëren van de provincie. Intergemeentelijke samenwerking wordt doorkruist door streekeigen kenmerken, onderlinge vetes en eigenzinnige acties. Logisch dat men in een dergelijke situatie de kwaliteit van Limburg nog liever vastpint op de dynamiek die bestaat rond de nationale grenzen. De Vlaams Bouwmeester richt in zijn Ambitienota de blik op de Euregio Maas-Rijn, een para-bestuurlijk netwerk dat reikt tot Maastricht, Luik, Eupen en Aken.

De vanzelfsprekende versnelling van activiteiten rondom grenzen is geen reden om niet eerst een waarde te bepalen die los staat van de ander. Het profiel van de Stad Limburg vertrekt van de 44 steden en gemeenten. Samen vormen zij een stedelijk landschap met verspreide, min of meer gelijkwaardige kernen verbonden door infrastructuur en landschap. Samen vormen zij ook een gemeenschap die onderling betrokken is en dezelfde ruimte deelt. De multipolaire ruimtelijke figuur biedt de interne samenhang die nodig is voor grensoverschrijdende samenwerking. De bijzondere kenmerken van de diverse streken, steden en dorpen vormen hierbij geen obstakel, maar een meerwaarde van Stad Limburg.

STAD LIMBURG BAKENT EEN EIGEN PLAATS AF BINNEN EUROPA.

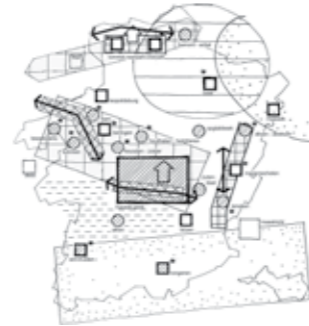
BIPOOL WORDT MULTIPOL

De profilering van Limburg begint met een interne samenhang en ruimtedeling. De multipolaire figuur inspireert zich op Bipool Hasselt-Genk. Het idee werd in de jaren 1990 opgenomen in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) om de unieke nabijheid van twee centrumsteden te benutten én te versterken. In de praktijk is de Bipool altijd een schimmig wensbeeld gebleven. Recent herhaalden de twee steden de ambities met betrekking tot gemeenschappelijke mobiliteitsplannen. Als het aankomt op harde materies, zoals de afbakening van woongebied of het aantrekken van een groot distributiecentrum, blijkt de Bipool weinig tot niets voor te stellen.

De zwanenzang van de Bipool is echter geen reden om hoop te laten varen. Het toont juist de noodzaak om de samenwerking niet te beperken tot twee steden, maar open te trekken naar meerdere steden én gemeenten. Eén-op-één onderhandelingen dreigen altijd onderlinge verdeeldheid en afgunst uit te lokken. Het beperkte formaat van de Bipool is dan ook weinig strategisch en praktisch. Stad Limburg biedt integendeel een raamwerk met het voordeel van het ruime getal. Een intergemeentelijke samenwerking heeft immers onderhandelingsruimte nodig waarbinnen kruisverbanden mogelijk zijn en posities inwisselbaar worden. Stad Limburg biedt het kader om functies, programma's en attracties op een zinvolle manier te verdelen.

**IN EEN MULTIPOLAIRE
STAD WORDT RUIMTE
DEELBAAR EN
INWISSELBAAR.**

VAN DE WIN-WIN..

STEDEN WERKEN SAMEN OMDAT HET MOET.

Stad Limburg gaat voorbij aan de win-win als het ultieme samenwerkingsmodel. Samenwerking wordt te veel gedacht in termen van 'gedeelde kansen' die een winst opleveren voor beide partijen. Het bijproduct van dergelijke samenwerkingsideologie is evengoed het naar elkaar doorschuiven van verlieslatende kwesties. Zo moest het Genkse Stadsplein beweging brengen in de woonmarkt door een extra aanbod appartementen voor senioren (waardoor middenklasse woningen in de tuinwijken vrijkomen voor jonge gezinnen.) Genk rekende tevergeefs op de verantwoordelijkheidszin van buurgemeente Zutendaal voor de bouw van sociale woningen.

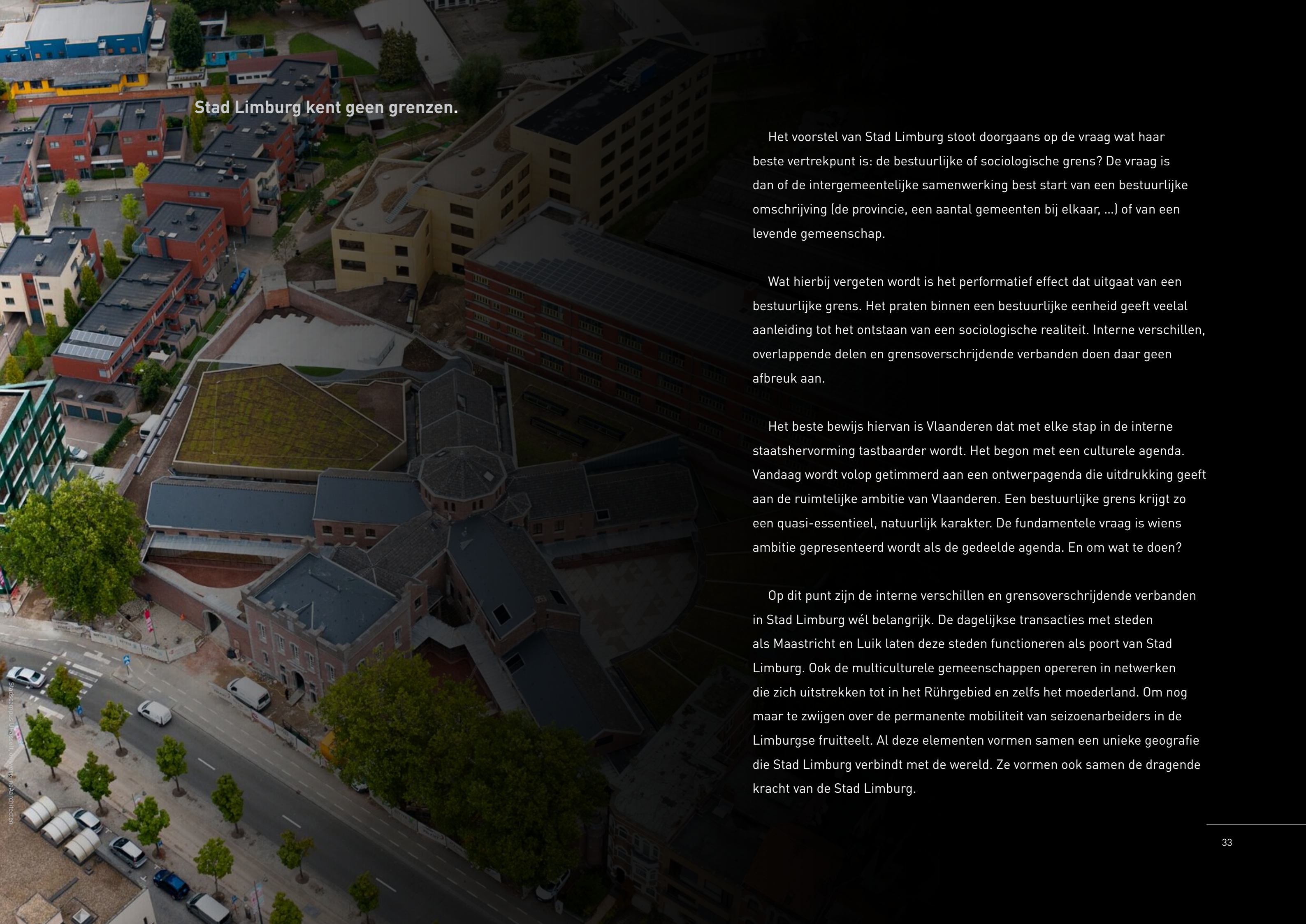
Het probleem van de win-win is dat samenwerking en gemeenschapsvorming vervreemd worden van elke concrete noodzaak. Gemeenschappelijke actie is in principe een krachtig wapen in de strijd voor levensonderhoud, tegen opgelegde grenzen, tegen overmacht, enzovoorts. Twee of meerdere partners slaan de handen in elkaar om ondanks alles het één of ander te bewerkstelligen. Neem de noodzaak weg en het ding wat overblijft is blind opportunisme. Zo was een kleine meerprijs genoeg om het mediaspektakel Villa Vanthilt van Genk naar Hasselt te doen verhuizen. Kortom, als kansen niet langer te delen zijn in een win-win, geldt het recht van de slimste.

... NAAR DE WINST VAN HET VERLIES

De idee-fixe van de win-win verdringt andere modellen voor intergemeentelijke samenwerking. Het aanpakken van een gedeeld probleem biedt vaak meer uitzicht op een hechte en duurzame samenwerking, zoals het succesverhaal van het Emscher Landschapspark in het noorden van het Ruhrgebied aantoont. Een samenwerking tussen twee steden had nooit dezelfde impact kunnen genereren als wat vandaag te boek staat als Metropool Ruhr. In afwachting van een zelfde dynamiek in Stad Limburg is het goed om voor ogen te houden dat ook het opofferen of zelfs wegschenken van een kans evengoed een sterke band creëert.

In de schoot van de SALK-werkgroep heeft Hasselt recent de distributieketen IKEA ingehaald na een felle strijd met Genk, een laatste wapenfeit in de intergemeentelijke twist. De vraag is wat gebeurd zou zijn als Genk vrijwillig afstand deed van de distributieketen ten voordele van Hasselt, omdat de distributie van massaproducten nu eenmaal niet past in het imago van een jonge stad die bruist van creativiteit. Of omgekeerd: wat zou er gebeuren als Hasselt de IKEA gunt aan Genk aangezien Genk ruimte over heeft voor de inplanting en ontsluiting van grootschalige distributiecomplexen? In beide scenario's was de vertrouwensbasis gelegd voor een duurzame intergemeentelijke samenwerking.

**INTER-
GEMEENTELIJKE
SAMENWERKING
IS EEN SPEL
VAN GEVEN EN
ONTVANGEN.**

An aerial photograph of a city, likely Maastricht, showing a mix of modern and traditional architecture. A large, multi-story building with a central tower is prominent in the center. To the left, there are several smaller, colorful buildings. A street with cars and trees runs along the bottom left. The overall scene is a dense urban environment.

Stad Limburg kent geen grenzen.

Het voorstel van Stad Limburg stoot doorgaans op de vraag wat haar beste vertrekpunt is: de bestuurlijke of sociologische grens? De vraag is dan of de intergemeentelijke samenwerking best start van een bestuurlijke omschrijving (de provincie, een aantal gemeenten bij elkaar, ...) of van een levende gemeenschap.

Wat hierbij vergeten wordt is het performatief effect dat uitgaat van een bestuurlijke grens. Het praten binnen een bestuurlijke eenheid geeft veelal aanleiding tot het ontstaan van een sociologische realiteit. Interne verschillen, overlappende delen en grensoverschrijdende verbanden doen daar geen afbreuk aan.

Het beste bewijs hiervan is Vlaanderen dat met elke stap in de interne staatsvorming tastbaarder wordt. Het begon met een culturele agenda. Vandaag wordt volop getimmerd aan een ontwerpagenda die uitdrukking geeft aan de ruimtelijke ambitie van Vlaanderen. Een bestuurlijke grens krijgt zo een quasi-essentieel, natuurlijk karakter. De fundamentele vraag is wiens ambitie gepresenteerd wordt als de gedeelde agenda. En om wat te doen?

Op dit punt zijn de interne verschillen en grensoverschrijdende verbanden in Stad Limburg wél belangrijk. De dagelijkse transacties met steden als Maastricht en Luik laten deze steden functioneren als poort van Stad Limburg. Ook de multiculturele gemeenschappen opereren in netwerken die zich uitstrekken tot in het Ruhrgebied en zelfs het moederland. Om nog maar te zwijgen over de permanente mobiliteit van seizoenarbeiders in de Limburgse fruitteelt. Al deze elementen vormen samen een unieke geografie die Stad Limburg verbindt met de wereld. Ze vormen ook samen de dragende kracht van de Stad Limburg.

De waarden van Stad Limburg.

Met de sluiting van Ford Genk valt een centrale functie weg in de lokale waardeketen rond automotive. In de zoektocht naar een nieuwe toegevoegde waarde van Limburg wordt hoopvol gekeken richting kenniseconomie en creatieve industrie.

De vraag is of beide sectoren draagkrachtig genoeg zijn voor Stad Limburg. Kennisbedrijven groeien in de slipstream van grote industrie (waarvan de grootste juist weggevallen is) of als spin-off van universitair onderwijs (zelf nog in volle ontwikkeling en grotendeels gecentraliseerd in de provinciehoofdstad.) Het creatieve succes van C-Mine blijft voorlopig afhankelijk van een culturele basisinfrastructuur (bioscoop en cultuurcentrum) van een centrumstad. De bovenlokale uitstraling van C-Mine maakt de herhaling ervan in andere steden onwaarschijnlijk.

De vraag is ook hoe beide groeisectoren plaats bieden aan het arbeidsoverschot dat vrijkomt met de sluiting van Ford Genk. Kenniseconomie en creatieve industrie slorpen laaggeschoolde arbeid op, maar bieden geen structurele hertewerkstelling. De handenarbeid blijft slechts een secundaire functie in een nieuwe industrieel complex. Wat gebeurt er als Stad Limburg voortaan vertrekt van het vakmanschap van de arbeiders? Wat als het vakmanschap niet gezien wordt als de zogenaamde armoede van Limburg maar als haar sterkte. Trots, verantwoordelijkheid en samenwerking zijn waarden die garant staan voor een duurzame, interculturele relance. Een project waar bovendien leven en werk samenkomen.

Lees:

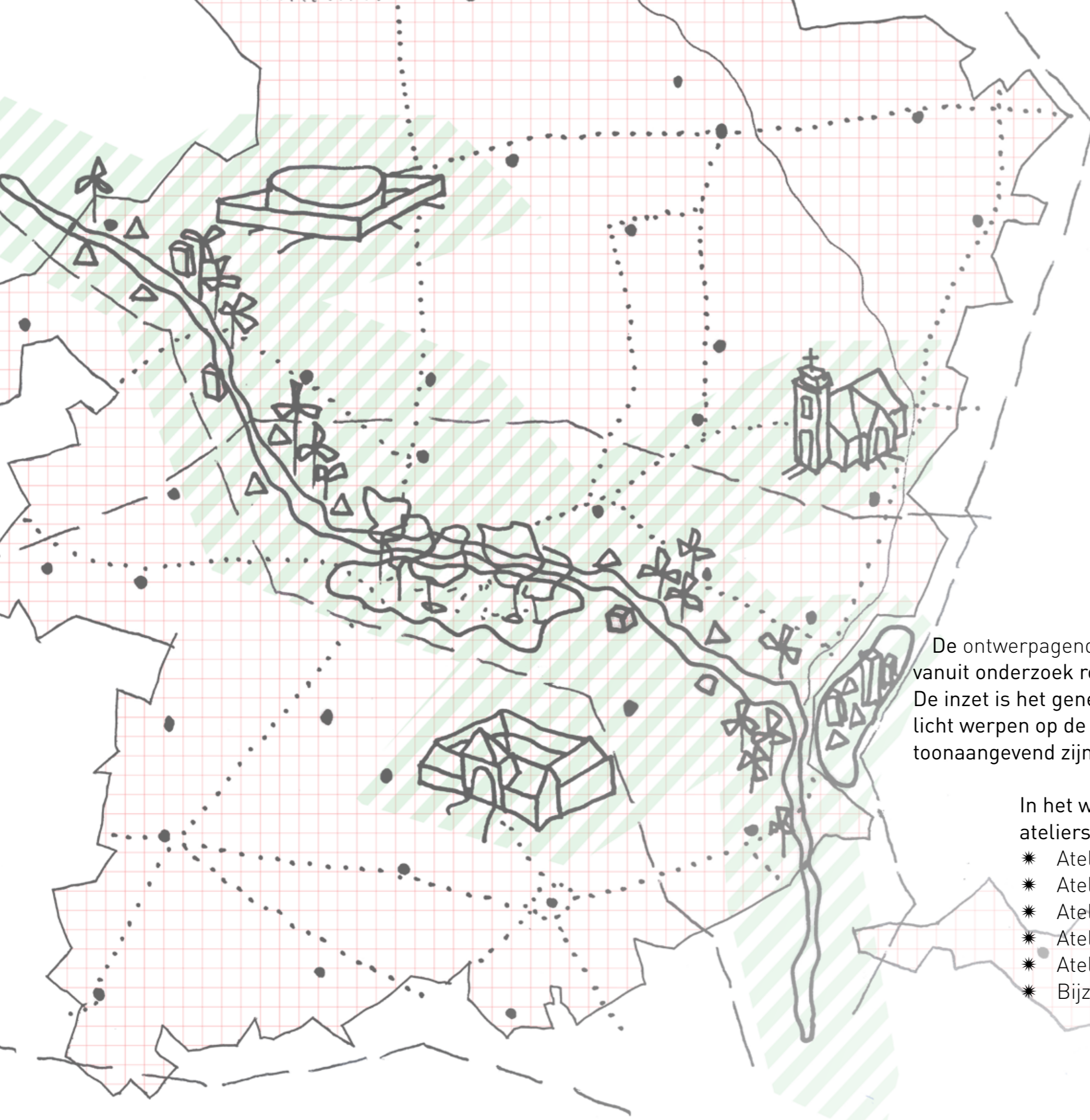
Henk Oosterling,
Eco3 Doendenken: Rotterdam Vakmanstad
Japsam Books, 2013

Niets te verliezen in Stad Limburg.

Het verschil tussen Provincie Limburg en Stad Limburg is flinterdun, maar fundamenteel. Het betekent dat de 44 steden en gemeenten zich niet langer ontmoeten binnen een bestuurlijk verband, maar erkennen dat ze deel zijn van dezelfde ruimtelijke sfeer. De ruimtelijke projecten van de 44 steden en gemeenten zijn vervlochten in een knoop die niet te ontwarren is.

Kleine plattelandsgemeenten hebben niets te verliezen met Stad Limburg behalve de stiefmoederlijke behandeling die hun ten deel valt. Op verschillende manieren:

1. Stad Limburg vraagt een ruimtelijke ontwikkelingsvisie die recht doet aan alle 44 steden en gemeenten. De focus op Bipool Hasselt-Genk of het stedelijk netwerk in Centraal-Limburg wordt hiermee deel van een visie op het vergeten achterland.
2. Stad Limburg staat niet synoniem met de verstedelijking van het platteland of het inkrimpen van ruimte voor land- en tuinbouw. De inzet is een heldere afbakening tussen stad en land, tussen intensief en extensief grondgebruik, sluiten van kringlopen, enzovoorts.
3. Streekeigen kenmerken en producten krijgen een algemene betekenis in de veelzijdige identiteit van Stad Limburg. De gebruikelijke plattelandsontwikkeling rondom één of ander streekproduct of geografisch element dreigt het projectgebied te marginaliseren.
4. Stad Limburg betekent betere verbindingen, maar evengoed het teruggeven van inefficiënte infrastructuur aan de natuur.

BOUWSTENEN VAN STAD LIMBURG

De ontwerpagenda van Stad Limburg wordt opgesteld vanuit onderzoek rond specifieke ontwerpuitdagingen. De inzet is het genereren van visionaire beelden die een licht werpen op de ruimtelijke toekomst van Limburg en toonaangevend zijn voor Europa.

In het werkjaar 2013-2014 worden volgende ateliers opgezet:

- * Atelier Sint-Barbara (Eisden)
- * Atelier Alberthaven (Genk)
- * Atelier Demerpark (Hasselt)
- * Atelier Reigersvliet (Leopoldsburg)
- * Atelier Blondeswinning (Grote Spouwen)
- * Bijzonder Atelier Maastricht

Wij betalen, dus wij bepalen!

Voor onze gezondheid vertrouwen we op dokters en verplegers en in operatiezalen leggen we ons lot blindelings in handen van chirurgen – en we denken er niet aan zelf het mes in handen te nemen of hen te zeggen waar ze moeten snijden. — Voor onze eer en goede naam vertrouwen we op advocaten en juristen die we onze zaak voor de rechtbank laten verdedigen – en we denken er niet aan hen te onderbreken en te zeggen: zó moet u dit proces voeren. — Maar als het gaat om de huizen waar we heel ons leven in moeten wonen, de kantoren en fabrieken waar we van 's morgens tot 's avonds in moeten werken, de scholen waarin onze kinderen opgroeien en worden opgeleid, de tehuzen, serviceflats of andere residenties waarin we onze bejaarde ouders een fatsoenlijke oude dag willen gunnen, als het daar om gaat, en het de architect is die ons hierin dienstbaar kan zijn, blijft ons vertrouwen dan nog zo onvoorwaardelijk? — Wij dachten van niet! Hij speelt tenslotte met ons geld, en we zien amper wat hij ermee doet, dus gaan we er ons zelf eens mee bemoeien. Want wij betalen, dus wij bepalen.

“Dus we zouden hier graag gaan bouwen,” zegt de klant, “en we willen uw artistieke vrijheid respecteren enzovoort, maar wij hadden het als volgt gezien:” — En zo zal het gebeuren. “En als u teveel vraagt voor uw plan, dan kennen we nog iemand anders die het voor de helft nog wel wil doen.” — *En verdorie, dan vraagt ge u af hoe die collega dat werk voor zo belachelijk weinig geld gedaan kan krijgen en waar hij dan zijn tijd op heeft bespaard – en dat het niet anders kan of dat moet ergens ten koste van zijn gegaan. — En een jaar later zitten die mensen dan in hun nieuw huis en ze snappen niet waarom ze zich er zo somber in voelen en dan kopen ze nieuwe meubels of een hond voor het gezelschap, maar er is niemand die hun vertelt dat hun rammen verkeerd zitten of dat er gewoon te weinig van zijn – of dat een kelder niet dient om in te wonen.*

“Wij betalen, dus wij bepalen”, zegt de bouwheer, “en wat u hier tekent is ons veel te duur.” “Beseft u wel wat ons de grond al heeft gekost? Mogen wij u dan ook vragen om drastisch te gaan besparen?” — *Maar ondertussen vragen ze nog een plaats voor di en een ruimte voor dat, en daarachter moet er ook nog iets bij – en het moet allemaal met hetzelfde geld. En als het er naar uitziet dat ge erover zult gaan, dan roepen ze WE DOEN U EEN PROCES AAN! — En dan zij ge verplicht te bouwen met goedkopere materialen en overal wat sneller overheen te gaan – en een jaar later kunt ge gaan uitleggen waarom alles zo snel verslijt en hoe het komt dat ze zoveel moeten stoken om hun zaak warm te krijgen.*

“Wij betalen, dus wij bepalen”, zeggen de bouwpromotoren en de maatschappijen die de grote woonprojecten bouwen. “Dus maak op uw plan dit stuk maar wat kleiner en laat dat deel maar weg en maak er daar maar een paar appartementen bij, want ons geld moet hier rende-

ren.” — *En dan klagen daarna de bewoners, dat ze zich toch zo benauwd, zo bekneld voelen meneer, en dat ze hun oude meubels in hun nieuwe huis nog niet meer gezet krijgen. — Want op zo'n plannetje lijkt zo'n living misschien nog groot en staan de meubels er schoon op ingetekend, maar in 't echt is het er zó klein dat ge er bijna over uw eigen voeten valt.*

En wat te zeggen van hen, die helemaal niks meer te kiezen hebben. Want ze hebben geen papieren, geen werk of geen geld, dus moeten ze hun plan maar trekken. — En dan tonen ze op tv, hoe veertien mensen in één kamer samenwonen, en dat de ratten er over de tafel lopen. En 's anderdaags zeggen we tegen mekaar: HEBT GE DAT GEZIEN GISTEREN?

“Wij zullen betalen,” zeggen de heren en dames politici voor de microfoon, “en we gaan het nodige in het werk stellen om deze middelen vrij te maken.” — *Maar ondertussen zijn we beschaamd voor de school waar we onze kleine naar toe moeten sturen of voor het tehuis waar we ons ma en pa in moeten achterlaten – en dan ziet ge ze denken: ‘Heb ik hier heel mijn leven voor gewerkt?’ — En die kinderen denken niks, of dat het aan hun eigen ligt, want een kind gaat ervan uit dat de grote mensen altijd het juiste doen.*

“Wij betalen, en u mag alles bepalen,” zeggen de vrijdenkende bouwheren – of hebben ze helemaal géén mening? — *En dan ziet ge, hoe hun architect zich niet heeft kunnen inhouden en zich aan geldingsdrang te buiten is gegaan. En van hun huis zeggen ze dan ‘dat het er wel schoon uitziet’, en ‘dat het wel speciaal moet zijn, want het komt overal in de boekskes.’ — Maar ze kunnen niet uitleggen waarom ze zich er niet op hun gemak in voelen en waarom het precies ‘hún huis’ niet is.*

“En wij bepalen zonder meer,” krijgen we te horen aan het loket ruimtelijke ordening, “en dit zijn de lijntjes waarbinnen u mag kleuren, zo staat het hier op papier.” — *En dan staat ge daar met uw plan en ze tikken u op de vingers alsof ge een klein kind zijt: ‘Nee meneer, dat kan niet, ge bouwt een halve meter te hoog en uw dak is niet steil genoeg, het moet zoals die huizen erlangs’. — En dan kijkt ge naar die huizen en vraagt ge u af, IS DAT DAN GEEN BOUWMISDRIJF? — En met smaak heeft dat niks te maken.*

Of ge durft al eens wat verder te denken dan hetgeen er eigenlijk gevraagd was, want als gij het niet doet, doet niemand het. En dan krijgt ge te horen, van eender wie: ‘Dat is allemaal heel interessant wat u hier laat zien, maar het valt buiten-het-onderwerp-van-uw-opdracht.’ En ze bedoelen, dat ge de ene niet op z'n tenen moogt trappen en de andere de kaas niet van zijn boterham moogt halen.

En dat ge alles maar moet laten zoals het is, want zo is het al moeilijk genoeg.

Raf Snoeck

ONTWERPEND ONDERZOEK UNCHAINED

Atelier Limburg Europa verplaatst de aandacht van het ontwerp van individuele eenheden (één of meerdere woningen, bedrijven en terreinen) naar de algemene vraag rond de kwaliteit van de leefomgeving. Een moeilijkheid die hierbij ontstaat is de wettelijke verankering van de ontwerpcultuur binnen een model van zelfstandige dienstverlening. Het betekent dat uiteindelijk de opdrachtgever het laatste woord heeft in de kwaliteit van het ontwerp. 'Ik betaal dus ik bepaal' is het operationeel principe.

Experimentele aanbestedingsprocedures lijken hierbij weinig soelaas te bieden. Zo wordt ook in de Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester de architectenkeuze uiteindelijk bepaald door de private of publieke opdrachtgever - weliswaar aangevuld met aanvaarde expertise. Architecten en ruimtelijke ontwerpers hebben vooralsnog weinig belang in het voeren van een algemeen debat over de kwaliteit van de leefomgeving.

Het omschakelen in de ontwerpcultuur van individuele dienstverlening naar een reflectie op de kwaliteit van de leefomgeving, vraagt een andere beroepsuitoefening. Wat doorgaans vergeten wordt is dat de wet op de zelfstandige dienstverlening de architect tegelijk verplicht om op te treden in naam van het algemeen belang. Vandaag lijken architecten eerder op te treden in eigen naam - als iemand die naargeestig op zoek is om een eigen signatuur na te laten in de stad en hiermee een eigen oeuvre op te bouwen dat algemeen herkend wordt.

Atelier Limburg Europa komt tegemoet met een mentale ruimte voor reflectie. Een ontwerpend onderzoek wordt opgezet rond welomlijnde ontwerpuitdagingen in Stad Limburg. Het ontwerpend onderzoek produceert een toekomstbeeld dat de verbeelding prikkelt voor zover het geïnformeerd is vanuit een gesprek met alle betrokken actoren. Het ontwerpend onderzoek houdt hiertoe rekening met de context, maar laat zich er niet door beperken. In samenspraak worden de bakens waar nodig verlegd.

In het ontwerpend onderzoek is niet het beleidskader of de logica van de markt, maar wel de verankering in de lokale bodem generisch voor innovatieve ontwerp-kennis. Ruimtelijke kwaliteit is immers geen abstracte waarde, maar deel van gemeenschappelijke actie en enthousiasme. De visievorming binnen het ontwerpend onderzoek gebeurt bovendien niet in functie van het inhalen van een vervolgoopdracht. Ruimtelijke kwaliteit is geen individuele waarde die vasthecht aan de naam van de architect.

BONO IN VLAANDEREN

Stad Limburg toont haar meerwaarde bij de modernisatie van de ruimtelijke ordening in Vlaanderen. Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen staat model voor de 'ordenende' overheid die regels bepaalt, oplegt en handhaaft. In de opmaak van het nieuwe Beleidsplan Ruimte Vlaanderen zien we een 'ontwikkende' overheid die de hand reikt aan de lagere overheden en private partijen. Deze laatsten krijgen de vrijheid om concrete projecten naar voor te schuiven die passen binnen een open strategisch en visionair raamwerk. Zo wordt een piste uitgewerkt om Vlaanderen te ontwikkelen tot een veerkrachtige ruimte.

De inzet op subsidiariteit stoot echter op de zogenaamde 'beperkte capaciteit en draagkracht' van lokale steden en gemeenten. De gemeentelijke diensten R.O. kunnen niet gepast reageren op de verworven vrijheid. De klacht is niet onterecht. Met name in de publiekprivate samenwerking treden er wel eens problemen op als de gemeentediens niet kunnen weerstaan aan de torenhoge ambities van de markt. Sommige gemeenten zijn ook onderbemand en kunnen de stroom van dossiers niet kwalitatief behandelen.

En toch is het terugkerende thema van de beperkingen op lokaal niveau bedenkelijk. We zien immers een sterk Bono-effect optreden in de ruimtelijke ambities die vanuit Vlaanderen opgesteld worden. Ruimtelijke ontvoogding gaat gepaard met investeringsfondsen en sensibilisatiecampagnes. Steden en gemeenten krijgen hiermee geen vaste 'ordering' opgelegd, maar wel de knowhow om de opgegeven krachttermen én voorbeeldprojecten op de juiste manier te interpreteren. Op die manier wordt in de kennisoverdracht – ongetwijfeld uitgerold met de beste wil van de wereld – de eigen stem van het ontwikkelingsgebied ontnomen. Het resultaat is een herbevestiging van de traditionele afhankelijkheidsrelatie tussen de centrale overheid en het lokale niveau.

Een ruimtelijke ontvoogding de naam waardig betekent dat het verhaal van de gebrekkige capaciteit en draagkracht naar het land der fabelen verbannen wordt. De 44 steden en gemeenten krijgen de mogelijkheid om vanuit de lokale noden en verlangens eigen ontwerpvisies te formuleren en zo het Vlaamse ruimtelijk beleid te inspireren. Ruimtelijke ontvoogding neemt als uitgangspunt dat elke opdrachtgever, ontwikkelaar en ambtenaar volwassen genoeg is om een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving. Het neemt ook als uitgangspunt dat zij verantwoordelijk genoeg zijn om indien nodig samen te werken met betrokken partijen binnen Stad Limburg.

Grensoverschrijdende regio's (niet-exhaustieve inventaris)

basis hiervan ligt de vraag wat de Vlaamse regio qua ruimtelijke en architecturale ontwikkeling kan betekenen binnen een Europese context. Een van de pistes betreft het onderzoek naar regio- of grensoverschrijdende gebieden. Dit zijn gebieden met een potentieel sterke uitstraling en internationale herkenbaarheid, vergelijkbaar met het model van het Trinationaal Eurodistrict Bazel. Mogelijk te onderzoeken entiteiten zijn onder meer de Eurometropool Rijsel-Kortrijk-Doornik, de Delta Antwerpen-Rotterdam, de Euregio Maas-Rijn, maar ook de rand rond Brussel en de kuststreek. Met dit onderzoek naar regio- of grensoverschrijdende gebieden wensen we de architecturale en ruimtelijke marges van Vlaanderen af te tasten, om los te kunnen komen van een krampachtige centrumgedachte, zoals die onder meer tot uitdrukking komt in het model van de Vlaamse Ruit.* De realiteit heeft ons immers al geleerd dat het centrum niet per se in het midden hoeft te liggen.

[TWEE]

Het onderzoek in het kader van ViA Ruimte zal gebeuren aan de hand van reële architecturale voorstellen en gebundeld worden in een beschouwende atlas.

* De Vlaamse Ruit behelst de verstedelijkte zone tussen Brussel, Gent, Antwerpen en Leuven, een van de dichtst bevolkte gebieden ter wereld. De Vlaamse Ruit werd als planingsmodel geïntroduceerd in het kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

ACHTERGROND

Stad Limburg is een baanbrekend project in de ruimtelijke ontwikkeling van Vlaanderen.

Het idee van een bipolaire centrumstad en ommeland wordt vervangen door een horizontaal, multipolair netwerk van 44 steden en gemeenten. Het voorstel verrijkt ook het Vlaamse architectuurdebat vanuit drie reflexen:

1. Architectuurreflex: Stad Limburg focust op de ontwerpcomponent van maatschappelijke uitdagingen;
2. Culturele reflex: Stad Limburg is een cultureel project dat niet bang is van haar sociaal-economische schaduw;
3. Limburgreflex: Stad Limburg biedt een podium aan lokale actoren binnen het globaal architectuurdebat.

UITNODIGING

De projectnota heeft alles in het werk gesteld om Stad Limburg zo concreet mogelijk te schetsen. De vele gesprekken met in- en outsiders hielpen ons vorm te geven aan een ambitieus ruimtelijk project. Toch valt niet te ontkennen dat het verhaal verre van af is. We hopen dat de kritische lezer bijspringt om de losse eindjes aan elkaar te knopen. Tegelijk valt niet te ontkennen dat de projectnota aanleiding kan zijn tot een levensgroot bestuurlijk vraagteken. Ook hiervoor rekenen we op de kritische lezer om de visie verder gestalte te geven. De volkswijsheid zegt: een kleine vonk kan de heide doen ontbranden. Laat de inspiratie van een goed overleg de vonk zijn die nodig is voor samenwerking in Stad Limburg.

STAD LIMBURG DRAAIT ROND MENSEN

DANKWOORD

De auteur dankt iedereen die bijdroeg aan de totstandkoming van de projectnota. Gesprekken met voor- en tegenstanders zijn bepalend voor de visievorming.

Enkele personen verdienen bijzondere dank - in willekeurige volgorde:

Herman Reynders, Ronald Hoebers, Inge Moors, Igor Philtjens, Peter Cabus, Liesl Vanautgaerden, Bas Van Heur, Frieda Brepoels, Wim Dries, Oswald Devisch, Peter Bongaerts, Wouter Beke, Roland Duchâtelet, Mark Suykens, Jan Leroy, Jan Lansnoy, Peter Renard, Koen Raeymaekers, Christoph Grafe, Roeland Dudal, Jan Boelen, Raf Snoekx, Saskia Van Stein, Herman Daems, Jean Vranken, Johann Leten, Freek Persyn, Ekim Tan, Ronald Rietveld, Constantin Petcou, Doina Petrescu, Jo Berben, Jo Coenen, Veronique Claessens, Wilfried Vandeghinste, Tim Willems, Iris Peeters, Dimitri Minten, Tim Vekemans en Roel De Ridder.

COLOFON / COLOPHON

Auteur / Author:
Gideon Boie, BAVO

Projectteam / Project team:
Roel De Ridder, Dimitri Minten, Tim Vekemans

Productie / Production:
Iris Peeters

Eindredactie / Final editing:
Lieve Drooghmans, Pianta

Vertaling / Translation:
Elan Languages

Grafisch ontwerp / Graphic design:
Tim Willems - Shakkei.com

Drukkerij / Printing:
Baillien-Maris

ISBN-nummer / ISBN number:
9789081253048

Verantwoordelijke uitgever / In charge of publishing:
Architectuurwijzer vzw
Postbus 80, 3500 Hasselt
info@architectuurwijzer.be
www.architectuurwijzer.be

Partners:
Vlaamse overheid
Provincie Limburg
Stad Genk
Vandersanden Group
Desso

THE BACKGROUND

Limburg City is a pioneering project in the spatial development of Flanders. The notion of the bipolar Flemish Regional City and its environs will be replaced by a horizontal, multi-polar network of 44 cities and municipalities. The proposal has also enriched the Flemish architectural debate through an impetus that centres around three aspects:

1. Architectural reflex: Limburg City focuses on the design component of societal challenges;
2. Cultural reflex: Limburg City is a cultural project that directly tackles its socio-economic shadow;
3. Limburg reflex: Limburg City offers a platform for local actors within the global architectural debate.

INVITATION

The Project Memorandum has done everything it can to define Limburg City in the most concrete terms possible. The many interviews with insiders and outsiders have helped us to formulate an ambitious spatial development project. At the same time, it would be impossible to deny that the story is far from finished. We hope that the critical reader will contribute to tying up the loose ends. There is of course little doubt that the Project Memorandum may well contribute to a full-scale administrative question. Here again, we appeal to the critical reader to help further define this vision. According to conventional wisdom, a small spark can start a prairie fire. Let the inspiration of thorough consultation be the first spark that the cooperation in Limburg City requires.

LIMBURG CITY IS ABOUT PEOPLE

WORD OF THANKS

The author is grateful to all who contributed to the realisation of the project memorandum. Interviews with supporters and opponents determine its vision. Some people deserve special thanks - in random order: Herman Reyniers, Ronald Hoebers, Inge Moors, Igor Philijns, Peter Cabus, Lise Vanautgaerden, Bas Van Heur, Frieda Brepoels, Wim Dries, Oswald Devisch, Peter Bongaerts, Wouter Beke, Roland Duchatelet, Mark Suykens, Jan Leroy, Jan Lansnoy, Peter Renard, Koen Raeynaekers, Christoph Grate, Roeland Dudat, Jan Boelen, Raf Snoekx, Saskia Van Stein, Herman Daems, Jean Vanken, Johann Lelen, Freek Peryn, Ekim Jan, Ronald Rietveld, Constantijn Petcou, Doina Petrescu, Jo Berben, Jo Coenen, Veronique Claessens, Wilfried Vandeghinste, Tim Willems, Iris Peeters, Dimitri Minten, Tim Vekemans and Roel De Ridder.

BONO IN FLANDERS

Limburg City shows its added value in the modernisation of spatial planning in Flanders. The Flanders Spatial Structure Plan is a model for the 'regulating' government authority that defines, imposes and enforces rules. The layout of the new Flanders Spatial Policy Plan, we find a 'developing' government authority that extends its hand to local authorities and private parties. The latter obtain the freedom to promote concrete projects that fit within an open strategic and visionary framework. Thus, a path is formulated to develop Flanders into a buoyant space.

The effort on subsidiarity, however, comes up against the so-called 'limited capacity and strength' of local cities and towns. The R.O. (Spatial Planning) municipal services are unable to respond appropriately to the acquired freedom. The complaint is not unjustified. In public-private partnership in particular, there may be problems if the municipal services are unable to resist the towering ambitions of the market. Some municipalities are also understaffed and cannot handle the flow of administrative work with the required quality.

Yet the recurring theme of the restrictions at the local level is worrying. Indeed, we see a strong Bono effect in the spatial ambitions that are formulated in Flanders. Spatial emancipation is accompanied by investment funds and awareness campaigns. No fixed 'structure' will be imposed on cities and municipalities, but they will be provided with the know-how on how to correctly interpret the powerful phraseology and sample projects that are presented. Thus there is a danger that the essence of development policy will be lost during the knowledge transfer – albeit provided with the best possible intentions in the world. In the process of emancipation the local partners lose their own voices. The result would be to reaffirm the traditional dependency links between the central government and the local administration.

A spatial emancipation worthy of the name would mean that the lack of capacity and strength will be eliminated as a myth altogether. The 44 cities and municipalities will be provided with the opportunity to formulate their own design visions based on local needs and desires, and thereby to inspire the Flemish spatial policy. Spatial emancipation is based on the assumption that every client, developer and official is mature enough to contribute to the quality of the living environment. Another assumption is that they will be responsible enough to collaborate with the stakeholders within Limburg City if so required.

45

ZIJNEN MIND'S

26

27

VOOR EEN VERLICHTE BOUWCULTUUR

[TWEE]

basis hiervan ligt de vraag wat de Vlaamse regio qua ruimtelijke en architecturale ontwikkeling kan betekenen binnen een Europese context. Een van de pijlers betreft het onderzoek naar regio- of grensoverschrijdende gebieden. Dit zijn gebieden met een potentieel sterke uitstraling en internationale herkenbaarheid, vergelijkbaar met het model van het Internationaal Eurodistrict Bazel. Mogelijk te onderzoeken entiteiten zijn onder meer de Eurometropool Rijnse-Kortrijk-Doornik, de Delta Antwerpen-Rotterdam, de Euregio Maas-Rijn, maar ook de rand rond Brussel en de kuststrook. Met dit onderzoek naar regio- of grensoverschrijdende gebieden wensen we de architecturale en ruimtelijke marges van Vlaanderen af te testen, om los te komen van een krampachtige centrumgedachte, zoals die onder meer tot uitdrukking komt in het model van de Vlaamse Kuit.* De realiteit heeft ons immers al geleerd dat het centrum niet per se in het midden hoeft te liggen.

Het onderzoek in het kader van V1A Ruimte zal gebeuren aan de hand van reële architecturale voorstellen en gebundeld worden in een beschouwend artikel.

* De Vlaamse Kuit behelst de verstedelijke zone tussen Brussel, Gent, Antwerpen en Leuven, een van de dichtst bevolkte gebieden ter wereld. De Vlaamse Kuit werd als plan-ningsmodel getoondvoerd in het kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

47

DESIGN RESEARCH ENLIGHTENED

The Limburg Europe Workshop shifts the focus from the design of individual units (one or more homes, businesses and sites) to the general question of the quality of the living environment. A difficulty that arises here is the statutory basis for the design culture within a model of independent service provision. It means that the client ultimately has the final say in the quality of the design. "I pay so I decide" is the operative principle.

Experimental tendering procedures seem to offer little hope in this context. Thus in the Open Call issued by the Flemish Government Architect, the choice of architect is ultimately determined by the private or public client - albeit supplemented with accepted expertise. Architects and spatial designers have so far shown little interest in conducting a general debate on the quality of the living environment.

The changeover in the design culture from personalised services to a reflection of the quality of the living environment, requires different profession practices. What one generally forgets is that the law on independent service provision simultaneously obliges the architect to act in the name of public interest. Architects today seem rather to act in their own names - as persons gloomily looking to leave behind their signature on the city and thereby to build up their own body of work that will be generally recognised.

The Limburg Europe Workshop brings forth a mental space for reflection. A design research is organised around clear-cut design challenges in Limburg City. The design research produces a vision of the future that excites the imagination as far as it derives from a conversation with all the stakeholders. To this end, the design research will take into account the context, without limiting itself to the same. Wherever necessary, a new course of action is formulated through consultation.

In the design research it is not the policy framework or the logic of the market, but the anchoring in the local soil that becomes generic for innovative design knowledge. Spatial quality is not an abstract value, but a part of common action and enthusiasm. The vision formulated within the design research is also not aimed at obtaining repeat orders. Spatial quality is not an individual value that attaches to the name of the architect.

Wij betalen, dus wij bepalen!

Voor onze gezondheid vertrouwen we op dokters en ren." — En dan klagen daarna de bewoners, dat ze zich toch zo benaamd, zo bekend voelen menner, en dat ze verplegers en in operatiezalen leggen we ons lot blinde hings in handen van chirurgen — en we denken er niet aan zelf het mes in handen te nemen of hen te zeggen waar ze moeten snijden. — Voor onze eer en goede naam vertrouwen we op advocaten en juristen die we onze zaak voor de rechtbank laten verdedigen — en we denken er niet aan hen te onderbreken en te zeggen: zo moet u dit proces voeren. — Maar als het gaat om de huizen waar we heel ons leven in moeten wonen, de kamfers en fabrieken waar we van 's morgens tot 's avonds in moeten werken, de scholen waarin onze kinderen opgroeien en worden opgeleid, de tehuzen, serviceflats of andere residenties waarin we onze bejaarde ouders een fatsoenlijke oude dag willen gunnen, als het daar om gaat, en het de architect is die ons hierin dienstbaar kan zijn, blijft ons vertrouwen dan nog zo onvoorwaardelijk? — Wij dachten van niet! Hij speelt tenslotte met ons geld, en we zien amper wat hij ermee doet, dus gaan we er ons zelf eens mee bemoeien. Want wij betalen, dus wij bepalen.

"Dus we zouden hier graag gaan bouwen," zegt de klant, "en we willen uw artistieke vrijheid respecteren enzo-voort, maar wij hadden het als volgt gezien: — En zo zal het gebeuren. — En als u teveel vraagt voor uw plan, dan kennen we nog iemand anders die het voor de helft nog wel wil doen." — En verdort, dan vraag ge u of hoe die collega dat werk voor zo betwistelijk weinig denkende bouwheeren — of hebben ze helemaal geen geld gedaan kan krijgen en waar hij dan zijn tijd op heeft besteed — en dat het niet anders kan of dat moet ergens ten koste van zijn gegaan. — En een jaar later zien die mensen dan in hun nieuwe huis en ze snappen niet er wel schoon uitziet, en dat het wel speciaal moet zijn, want het komt overal in de boekjes. — Maar ze kunnen niet uitleggen waarom ze zich er niet op hun gemak in voelen en waarom het precies 'hún huis' niet is. — En wij betalen zonder meer." — Krijgen we te horen aan het loket ruimtelijke ordening, "en dit zijn de huizes, en waarbinnen u mag kleuren, zo staat het hier op papier." — En dan staat ge dan met uw plan en ze tikken u op de vingers alsof ge een klein kind zijt: "Nee meneer, dat kan niet, ge bouwt te hoog en nu dak is op de vingers alsof ge een klein kind zijt." — Nee meneer, dat is allemaal heel interessant wat u hier laat zien, maar het valt buiten-het-onderwerp-van-nw-opdracht. — En ze bedoelen, dat ge de ene niet op 'n lensen moogt trappen en de andere de kaus niet van zijn boterham moogt haken. — En dat ge alles maar moet laten zoals het is, want zo is het al moeilijk genoeg.

Raf Snoekx

BUILDING BLOCKS OF LIMBURG CITY

The draft agenda for Limburg City is based on research on specific design challenges. The objective is to generate visionary images that shed light on the spatial future of Limburg and would set the tone for Europe.

The following workshops will be conducted during the working year 2013-2014:

- * Saint Barbara Workshop (Eisden)
- * Port Albert Workshop (Genk)
- * Demerpark Workshop (Hasselt)
- * Reigersvliet Workshop (Leopoldsborg)
- * Blondeswimming Workshop (Great Spouwen)
- * Maastricht Special Workshop

The values of Limburg City.

With the closure of Ford Genk, a central function in the local automotive value chain has disappeared. In the search for a new added value for Limburg, the knowledge economy and creative industries are being regarded as the hope for the future.

The question is whether both sectors would be supportive enough for Limburg City. Knowledge companies grow in the slipstream of large industry [and the very largest of these has dropped out] or as a spin-off of university education [itself still in full development and largely centralised in the provincial capital.] The creative success of C-Mine remains dependent at present, on a cultural basic infrastructure [cinema and cultural centre] as available within a Flemish Regional City. The supra-local appearance of C-Mine makes it unlikely that it will be replicated in other cities.

The question is also how both growth sectors will accommodate the surplus labour that will become available due to the closure of Ford Genk. The knowledge economy and creative industries will readily absorb semi- and unskilled labour, but will not offer any structural re-employment. Only a secondary function will remain for manual labour in a new industrial complex. What will happen if Limburg City now moves forward assuming the skill of the workforce? What if the craftsmanship is not seen as a weakness of Limburg but as her strength? Pride, responsibility and cooperation are values that guarantee a sustainable, intercultural recovery. A project in which life and work come together.

Read:

 Heek, Oosterling,
 Eco's Dierenkeu, Rotterdam Vakmanschap
 Jijpsam Books, 2019

Nothing to lose in Limburg City.

The differentiation between Limburg City and the Province of Limburg may be flimsy but it is fundamental. It means that the 44 cities and municipalities no longer come together within an administrative context, but recognise that they are part of the same spatial environment. The spatial development projects of the 44 cities and towns are intertwined in a knot that cannot be untangled.

With Limburg City, small rural communities will only be relieved of the step-motherly treatment that they have so far had to endure. In various ways:

1. Limburg City requires a master spatial development plan that does justice to all 44 cities and municipalities. The focus on Bipolar Hasselt-Genk or the urban network in Central Limburg thereby becomes part of a vision of the forgotten hinterland.
2. Limburg City is not synonymous with the urbanisation of the countryside or the shrinking space for agriculture and horticulture. This initiative represents a clear demarcation between town and country, between intensive and extensive land use, closing of cycles, etc.
3. Regional features and products acquire a general meaning within the multifaceted identity of Limburg City. The usual rural development around one or other local product or geographic element threatens to marginalise the project area.
4. Limburg City implies better connections, but also the return of inefficient infrastructure to nature.

... TO PROFIT FROM LOSS

The win-win idée fixe elbows out other models of inter-municipal cooperation. Tackling a shared problem often offers far more hope of a close and lasting cooperation, as can be seen from the success story of the Emscher Landscape Park in the north of the Ruhr. A collaboration between two cities would never be able to generate the same impact that has the Ruhr-Metropolis, as it is currently known. While expecting similar dynamics in Limburg City, it is worthwhile to remember that even the sacrifice or relinquishment of an opportunity will create a strong bond.

Under the SALK working group, Hasselt recently welcomed the IKEA distribution chain after a fierce battle with Genk, a final martial exploit in the intercommunal strife. The question is what would have happened if Genk had voluntarily relinquished the distribution chain in favour of Hasselt, since the distribution of mass products simply does not fit in with the image of a young city bursting with creativity. Or vice versa: what would have happened if Hasselt had granted IKEA to Genk, since Genk has surplus room for the establishment and opening up of large-scale distribution complexes? In both scenarios, the foundation of trust was laid for sustainable inter-municipal cooperation.

INTERMUNICIPAL COOPERATION IS A MATTER OF GIVE AND RECEIVE.

Limburg City knows no bounds.

The proposal by Limburg City generally comes up against the question of what constitutes the best starting point: the administrative or sociological boundary? The question is then whether it is best for the inter-municipal cooperation to start from an administrative description (the province, a number of municipalities together, etc.) or from a living community.

What is forgotten here is the performative effect emanating from an administrative boundary. The discussions within an administrative unit often give rise to a sociological reality. Internal differences, overlapping elements and cross-border associations do not detract from this.

The best proof of this is of Flanders, which becomes tangible with each step taken toward internal state reforms. It started with a cultural agenda. Today, there is a lot of effort to jointly formulate a draft agenda that reflects the spatial ambitions of Flanders. An administrative border therefore acquires a quasi-essential, natural character. The fundamental question is: whose ambition is being presented as the shared agenda. And to achieve what exactly?

At this point, the internal differences and cross-border associations in Limburg City are indeed important. The daily transactions with cities like Maastricht and Liège allow these cities to function as the port of Limburg City. The multicultural communities also operate in networks that extend into the Ruhr and even the mother country. Not to mention the permanent mobility of seasonal workers in the Limburg fruit cultivation industry. All these elements combine to form a unique geography that connects Limburg City with the world. They also together constitute the driving force of Limburg City.

BIPOLAR BECOMES MULTIPOLAR

The profiling of Limburg starts with internal coherence and spatial division. The multi-polar figure is inspired by Bipolar Hasselt-Genk. The idea was taken up in the Flanders Spatial Structure Plan (RSV) during the 1990s in order to exploit and strengthen the unique proximity of two Flemish Regional Cities. In practice, the Bipolar has always remained a shadowy ideal. The two cities recently reiterated ambitions for joint mobility plans. When it comes to concrete matters such as the demarcation of the residential area or attracting a large distribution centre, the Bipolar seems to have little or nothing to offer.

However, the swan song of the Bipolar is no reason to abandon hope. It merely emphasises the need not to limit the cooperation to two cities, but to open the same to include several cities and towns. One-on-one negotiations always carry with them the threat of mutual discord and envy. The limited size of the Bipolar is also not very strategic and practical. Limburg City instead offers a framework with the benefit of large numbers. An inter-municipal cooperation requires room for negotiation, within which cross linkages and positions become negotiable. Limburg City provides the framework to meaningfully distribute functions, programs and attractions.

**IN A
MULTIPOLAR CITY,
SPACE IS
DIVISIBLE AND
INTERCHANGEABLE.**

**CITIES COLLABORATE
BECAUSE
THEY HAVE TO.**

FROM THE WINWIN...

Limburg City ignores the win-win as the ultimate cooperation model. Cooperation is too much thought of in terms of 'shared opportunities' that yields a profit for both parties. Equally, the by-product of such cooperation ideology is the shifting of onerous issues from one to the other. Thus the Genk City Square was intended to introduce dynamism into the housing market through an additional offer of apartments for seniors (as a result of which middle class homes in the garden areas would be opened up for young families.) Genk vainly believed that the neighbouring municipality of Zutendaal would have the sense of responsibility to construct social housing.

The problem about win-win is that cooperation and community building are divorced from any kind of concrete necessity. Joint action is basically a powerful weapon in the struggle for livelihood, against imposed boundaries, against force majeure, etc.. Two or more partners join forces to achieve a particular goal in spite of all the odds. Take away the necessity, and what is left is blind opportunism. Thus the charging of a small premium was enough to move the popular Villa Vanhilt media spectacle from Genk to Hasselt. In short, if opportunities are no longer available for sharing in a win-win relationship, the 'smartest one wins' rule will apply.

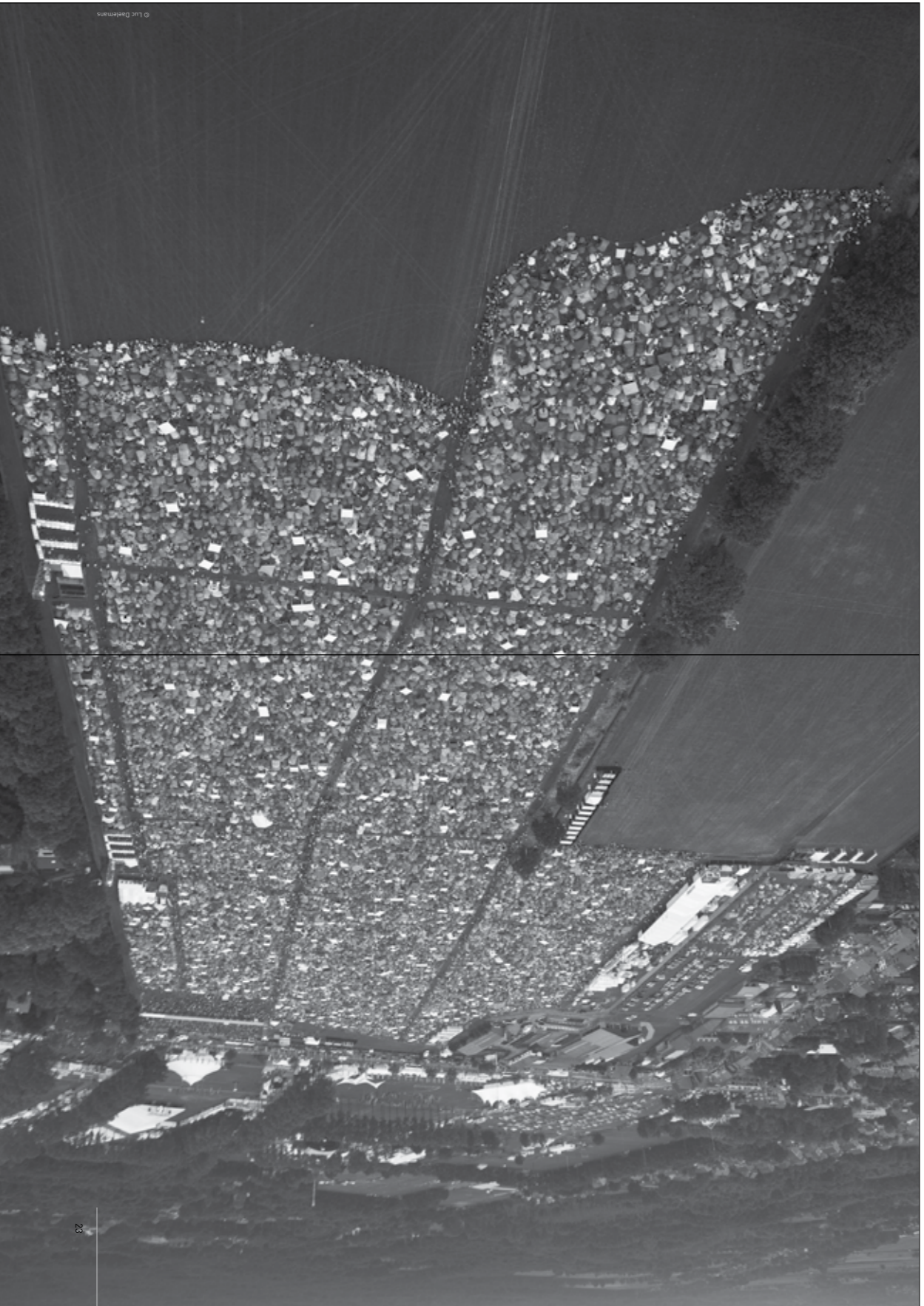
OWN VALUE FIRST

The contrast to Limburg is great. The relationship of the 44 cities and municipalities with the Province is anything but straightforward. The outside world may regard the Limburg feel to be indivisible, but internally it is quick to distance itself from the province. Intermunicipal cooperation is thwarted by typical regional characteristics, feuds and actions deriving from inflexibility. It is logical that in such a situation, the quality of Limburg is instead related to the dynamics that exist in relation to national boundaries. The Flemish Government Architect focuses in its Ambition Note on the Meuse-Rhine Euroregion, a para-administrative network that extends up to Maastricht, Liège, Eupen and Aachen.

The obvious acceleration of border-related activities is not a ground to not first determining a value that may be regarded as separate from the other. The profile of Limburg City starts from the 44 cities and municipalities. Together they form an urban landscape with scattered, more or less equivalent cores linked by infrastructure and landscape. Together, they also form a community that is mutually related, and shares the same space. The multi-polar spatial figure provides the internal cohesion needed for cross-border cooperation. The particular characteristics of the various regions, towns and villages represent an added value of Limburg City rather than an obstacle to it.

21

LIMBURG CITY DEFINES ITS OWN PLACE WITHIN EUROPE

© Luc D'Almeida

23

From the factory to the street.

Limburg City is the key to strengthen, accelerate and develop daily interactions. "The underlying assumption in this context is: the network of 44 cities and municipalities is, for Limburg, what the factory was, for the workers. The urban area is today the spatial framework within which one can make contacts, share ideas and develop projects."

Such an image of a 'productive city' should not be taken only at face value. The mining history of Limburg shows more than anything else how the factory yielded more than just prosperity. Rich communities of people also arose in and around the factory - people who shared joys and sorrows with each other in a variety of activities such as worship, football, neighbourhood associations, etc.

However, apart from prosperity and communities, the factory ultimately also produced conflict. The factory is the place par excellence where the social struggle is fought in earnest. With the disappearance of the central role played by factories, the street has now turned into the stage on which public protest is manifested. Protest movements take over the streets. And it is on the streets that senseless violence manifests its aggression.

Anyway, even as we speak about productive cities today, we must always ask the question: what produces the productive city? And who does it? Or, when today we speak of flourishing landscapes: what is flourishing in the landscape? And to continue with the same metaphor: who is sowing and who is reaping? The terms should not become euphemisms for a one-sided view of urban phenomena.

Just as in the factory, urban phenomena also have three facets that are mutually inseparable. The interrelationships and short circuits are the source of urban dynamics. Remove the three elements and what are left are vicious circles: a productive process without demand, a community where everyone turns in on himself, and a conflict that degenerates into senseless violence.

Recht: Michael Hardt and Antonio Negri, Commonwealth, Belknap Press 2009

A = A

Limburg City, with a territory containing about 850,000 people, is at the same level as the City of Antwerp. However, the scale jump is not centred around the unleashing of a competitive struggle. In that case, a search will have to be made for quantitative differences in performance charts (who is the greatest, who achieves the highest sales, etc.) The point is that Limburg City claims its own place on the map. The decisive factor here does not consist in quantitative differences, but in qualitative differences. The word 'difference' in this context is again a misleading word, since in principle, a quality is self-referential. A quality is recognised without comparative assessment and without external confirmation.

Thus, the unmistakable quality of Antwerp is invariably defined by the city itself: the port, the Scheldt, the streets in which to lose one's way, the pride of the inhabitants, the Construction Site of the Century, the Museum on the Stream, etc. Everything and everyone wears the logo of the shining A. Complexity and contradiction disappear when determining a quality. Thus for a layman, the distinction between the City and the Province of Antwerp disappears. And even a non-landscaped river quay will be called the 'nicest parking area'. In the same manner, a reference to the outside world is also not in order. It does not occur to any one to measure the value of Antwerp through the border traffic with The Netherlands.

CROSS-BORDER DYNAMICS BEGINS WITH AN INHERENT VALUE.

13

**LIMBURG CITY
UTILISES AND
ENRICHES THE
DAILY ACTIVITIES
OF INDIVIDUALS AND
COMPANIES.**

PRODUCTIVE CITY

The thinking and acting in terms of Limburg City is in line with the increasing importance of urban space in times of de-industrialisation. For generations, life in the city has been determined by the needs, the rhythm and the social organisation of the factory. Today the situation is different. Productivity is no longer limited to the high walls of the factory, but engulfs urban life. The city is the hub of the activities that companies and individuals engage in on a daily basis. The business climate and quality of life of a city is crucial for maintaining and enriching these activities. Concentration, proximity and participation are important factors in this regard.

On the other hand, opening up and connecting the city – the immediate spatial priorities of SALK – reflect the old paradigm of an industrial city. Connecting poles of attraction today is an important element, but is also nothing beyond that. The same applies to the opening-up of Limburg with fast connections to The Netherlands, which includes the North-South Connection (currently stuck in Houthalen) and the Spartacus Plan for public transport. The question relates to the reason for which the interventions referred to in the traffic infrastructures are intended: a quick trip to a production centre outside the province or an internal connection that provides a solid basis for interregional cooperation?

15

FROM THE V20 CITY..

Through the announcement of the closure of the Ford Genk, Limburg has lost the foundation stone of its most important value chain. A ministerial working group was quickly set up to work out a strategic action plan. The basic thrust of the action plan is to strengthen, accelerate and develop - summarised in the V20 formula. A broad-based consultation yielded no less than 800 project formulations. After a rigorous selection and negotiation process, the working group narrowed it down to a total of twenty projects, including an IKEA in Hasselt, the knowledge centre Energyville in Genk, a new prison in Leopoldsburg and the Ter Hills recreation area in Maasmechelen. The main focus in all of this was to promote employment and economic recovery.

The series of projects imply a major impact on the Limburg environment. All of it signifies spatial developments that will not only have a high ecological footprint, but will also constitute a direct burden on the surrounding road infrastructure, public transport, housing, etc. One might have expected that the ambitious Strategic Action Plan for Limburg Squared' (SALK) would have produced a formula that would provide the direction to the spatial recovery of Limburg. However, the spatial aspect of SALK is limited primarily to the opening-up of the province and to industrial parks.

THE FUTURE LIES IN A MULTIPLICITY OF SPATIAL PROJECTS THAT ARE NOT PART OF ORGANISED PLANNING STRUCTURE.

... TO LIMBURG CITY

However, the Limburg Governor Herman Reynders, member of the task group, had a brilliant idea. During the first States-General of the Limburg Architecture (November 2012), the governor appealed to the 44 cities and municipalities to merge into the 'Limburg City'. The idea is as simple as it is brilliant: it provides a conceptual framework within which all development projects including IKEA, Energyville, prison and Ter Hills, are brought together under a single umbrella. Limburg City constitutes a practical formula to comparatively evaluate the spatial effects of individual SALK projects within the general demand for a sound living environment.

At the same time, Limburg City responds to the fundamental part of SALK. An excessive focus on short-term targets typically undermines the principles underlying it. SALK primarily focuses on stimulating interregional cooperation and community building. Economic recovery is inconceivable in a context where everyone turns in on themselves. Limburg City is at the very least a blueprint for urbanisation, yet also takes a long term view of spatial development. And it does this within the ambitions of SALK. What spatial model other than a city could be conceivable to activate the two fundamental principles of collaboration and community building in Limburg?

SPATIAL DIRECTING SHARPENS THE SCOPE OF THE AMBITIONS AND JOINTLY TACKLES CHALLENGES.

**PROJECTS ARE
THE INDIVIDUAL
COMPONENTS THAT
TOGETHER MAKE
UP A SOUND LIVING
ENVIRONMENT**

**SPATIAL
DIRECTING FORMS
THE CEMENT THAT
BINDS THE WHOLE
TOGETHER.**

5

This Project Memorandum reflects the ambition of Limburg. The announcement of the closure of Ford Genk has provoked a different way of thinking about spatial development. Limburg City comprises 44 cities and municipalities. Cooperation and community building are fundamental principles. A design research will explore the specific design challenges during the coming year. This Project Memorandum is an invitation to all to contribute. In this context, it is best to avoid powerfully worded formulations and best practices of a generic nature. Innovative design knowledge primarily emerges through constructive dialogue.

PREFACE

Architectuurwijzer, October 2013

LIMBURG CITY

MEMORANDUM ON THE LIMBURG EUROPE WORKSHOP

EMBRURY

MEMORANDUM ON THE LMBURG EUROPE WORKSHOP